

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОГО ВАРІАНТУ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Із появою в Україні альтернативних фіскальних технологій для суб'єктів малого бізнесу перед ними цілком закономірно постала проблема вибору найбільш вигідного варіанту оподаткування. Істотно полегшити її вирішення можна шляхом розробленої у статті ефективної моделі, яка дозволить з високим ступенем вірогідності відповісти на питання щодо доцільності (вигідності) переходу на спрощені схеми оподаткування як для конкретних платників, так і для сектору малої приватної економіки в цілому.

The annotation. With appearance in Ukraine of alternative fiscal technologies for the subjects of small business the problem of choice of the most advantageous variant of taxation appeared fully appropriately before them. Substantially facilitating its decision is possible by the effective model, which will allow with the high degree of authenticity to answer question in relation to expedience (to advantage) of passing to the simplified charts of taxation both for concrete payers and for the sector of small private economy on the whole, developed in the article.

Ключові слова. Оподаткування, єдиний податок, спеціальний торговий патент, фіскальні технології, малий бізнес.

Вступ. Важливим чинником формування конкурентної економіки, насичення ринку необхідними товарами, послугами та підвищення рівня життя населення є розвиток малого бізнесу. Малий бізнес відіграє важливу роль не лише в розвитку економіки країни, а й у вирішенні багатьох соціальних проблем. Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємства малого бізнесу повинні сплачувати податки та соціальні платежі, вести бухгалтерський облік та подавати бухгалтерську звітність щодо фінансових результатів своєї діяльності на рівні інших суб'єктів господарювання, планувати свої доходи та витрати (податкові витрати), що для них занадто обтяжливо. Тому особливо важливим є розробка доступної для розуміння представників малого бізнесу із різного рівня освітою моделі вибору

оптимальної системи оподаткування.

Постановка задачі. Розробити методику вибору оптимального варіанту альтернативної системи оподаткування малих підприємств для підвищення ефективності їх господарської діяльності.

Результати дослідження. Сама по собі можливість вибору підприємством малого бізнесу альтернативної форми оподаткування вже дозволяє стверджувати про відсутність очевидних переваг однієї з альтернативних форм оподаткування. Очевидно, що можна говорити про перевагу однієї з декількох форм оподаткування підприємств малого бізнесу, тобто про їх альтернативний вибір.

Відсутність очевидних переваг однієї з альтернативних форм оподаткування обумовлює необхідність вибору альтернативної форми оподаткування підприємства малого бізнесу. До теперішнього часу питання обґрунтування вибору альтернативного оподаткування залишається в компетенції найменшого підприємства. До теперішнього часу процедура вибору форми оподаткування не отримала серйозного обґрунтування, хоча існують дослідження з цього питання [1, 2, 3; 4; 5; 6; 7].

Вибір альтернативної форми оподаткування підприємства малого бізнесу можливий на основі оцінки ефективності її альтернативних форм.

Вибір альтернативної форми оподаткування підприємства малого бізнесу пропонується здійснювати за наслідками порівняння величини єдиного податку за ставкою 6% та 10% і спеціального торгового патенту. Розглянемо запропонований підхід до обґрунтування доцільності переходу підприємств малого бізнесу на єдиний податок або спецпатент.

З метою визначення граничних умов вибору єдиного податку та спеціального торгового патенту розглянемо наступний приклад:

Підприємство реалізувало продукцію (товари, роботи, послуги), виручка від реалізації якої за винятком акцизного збору складала величину Р (тут і надалі одиниця виміру – гривня). При цьому витрати підприємства в процесі господарської діяльності дорівнюють величині Е (сума витрат Е складається з витрат, що включають ПДВ (E_1), і витрат, що не містять ПДВ (E_2)).

Розглянемо схему оподаткування підприємства за умови вибору ставки єдиного податку 6% та 10% і спеціального торгового патенту у розмірі 320 грн. в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика схем оподаткування підприємства

Операція	Ставка		
	6% + ПДВ	10%	спец-патент
Отримана виручка від реалізації	Р	Р	Р
Сума витрат підприємства	Е	Е	Е

Величина витрат підприємства, що включають ПДВ, який підлягає поверненню у вигляді податкового кредиту	E_1	E_1	E_1
Інші витрати підприємства	E_2	E_2	E_2
Податкове зобов'язання з ПДВ	$P/6$	-	$P/6$
Податковий кредит з ПДВ	$E_1/6$	-	$E_1/6$
Сума ПДВ, який підлягає сплаті до бюджету	$P/6 - E_1/6$	-	$P/6 - E_1/6$
Сума альтернативного податку, що підлягає сплаті	$0,06 P$	$0,1 P$	320
Загальна сума податків, що підлягає сплаті до бюджету	$0,06 P + (P - E_1)/6$	$0,1 P$	$320 + (P - E_1)/6$

Оскільки загальна сума витрат підприємства в усіх випадках однакова, перевагу ставці єдиного податку 6% та 10% або спеціальному торговому патенту віддають в залежності від величини загальної суми податків.

Визначимо умови, за яких сплата єдиного податку за ставкою 10% буде вигіднішою, ніж за ставкою 6%, і навпаки:

$$0,06 P + (P - E_1)/6 > 0,1 P;$$

Виконавши математичні дії, отримаємо:

$$0,36 P + P - E_1 < 0,6 P$$

$$0,36 P + P - 0,6 P < E_1$$

$$0,76 P < E_1$$

$$E_1 > 0,76 P$$

$$P < 1,316 E_1$$

Отже, якщо виручка від реалізації продукції більш ніж на 31,6% перевищує суму витрат підприємства, що включають ПДВ ($P > 1,316 E_1$), для підприємства вигіднішою є сплата єдиного податку за ставкою 6% суми об'єму реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за винятком акцизного збору і зарахування ПДВ до складу єдиного податку, в іншому випадку ($E_1 < 0,76 P$; $P > 1,316 E_1$) – за ставкою 10%.

Визначимо умови, за яких сплата єдиного податку за ставкою 6% буде вигіднішою, ніж сплата спеціального торгового патенту:

$$0,06 P + (P - E_1)/6 < 320 \text{ грн.} + (P - E_1)/6$$

Виконавши математичні дії, отримаємо:

$$0,06 P < 320 \text{ грн.}$$

$$P < 5333,3 \text{ грн.}$$

Отже, якщо отримана виручка від реалізації не перевищує 5333,3 грн., то для підприємства вигіднішою є сплата єдиного податку за ставкою 6% суми об'єму реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), ніж сплата спеціального торгового патенту і навпаки:

$P > 5333,3$ грн. – спеціальний торговий патент вигідніший за сплату єдиного податку за ставкою 6%.

Визначимо умови, за яких сплата єдиного податку за ставкою 10% буде вигіднішою, ніж сплата спеціального торгового патенту:

$$0,1 P < 320 + (P - E_1)/6$$

Виконавши математичні дії, отримаємо:

$$0,06 P < 1920 \text{ грн.} + P - E_1$$

$$E_1 < 1920 \text{ грн.} + P - 0,06 P$$

$$E_1 < 1920 \text{ грн.} + 0,4 P, \text{ або } P > 2,5 E_1 - 4800 \text{ грн.}$$

Таким чином, якщо величина витрат підприємства, що включають ПДВ, який підлягає поверненню у вигляді податкового кредиту, менше суми 40% виручки від реалізації та 1920 грн., то бути платником єдиного податку за ставкою 10% вигідніше, ніж платити спеціальний торговий патент у розмірі 320 грн., в іншому випадку, якщо:

$E_1 < 1920 \text{ грн.} + 0,4 P$, або $P > 2,5 E_1 - 4800 \text{ грн.}$ - спеціальний торговий патент вигідніший ніж сплата єдиного податку за ставкою 10%.

Перевіримо отримані результати на прикладі:

Припустимо, що юридична особа - платник єдиного податку в процесі діяльності понесло витрати на суму 1300 грн., з яких 200 грн. складає ПДВ, сплачений при придбанні матеріальних цінностей або послуг, який може бути компенсований у вигляді податкового кредиту ($E_1 = 1200,00 \text{ грн.}$).

Для перевірки достовірності проведених вище розрахунків розглянемо у таблиці 2 варіанти обкладення єдиним податком по ставці 6% і 10% у випадках, якщо виручка від реалізації товарів (робіт, послуг) складає 1578,00 грн. ($P < 1,316 E_1$) та 1580,00 грн. ($P > 1,316 E_1$).

Таблиця 2

Перевірка достовірності проведених розрахунків (розмір єдиного податку 6% та 10%)

Сума виручки від реалізації	P = 1578,00 грн. ($E_1 > 0,76 P$, або $P < 1,316 E_1$)		P = 1580,00 грн. ($E_1 < 0,76 P$, або $P > 1,316 E_1$)	
	6% + ПДВ	10%	6% + ПДВ	10%
Ставка оподаткування	6% + ПДВ	10%	6% + ПДВ	10%
Витрати, що включають ПДВ	1200,00	1200,00	1200,00	1200,00
Витрати, що не містять ПДВ	100,00	100,00	100,00	100,00
Податкові зобов'язання по ПДВ	263,00	-	263,33	-
Податковий кредит по ПДВ	200,00	-	200,00	-
ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	63,00	-	63,33	-
Єдиний податок	94,63	157,80	94,80	158,00
Всього податків, що підлягають сплаті до бюджету	157,68	157,80	158,13	158,00
Загальна сума витрат підприємства (податки + витрати)	1457,68	1457,80	1458,13	1458,00

Приведений приклад підтверджує, що для підприємства сплата єдиного податку за ставкою 10% є вигіднішою у випадку, якщо сума виручки від реалізації більш ніж на 31,6% перевищує суму витрат, що включають ПДВ ($P > 1,316 E_1$), а в іншому випадку вигіднішою є сплата єдиного податку за ставкою 6%.

Припустимо, що підприємство в процесі діяльності понесло витрати на суму 1300 грн., з яких 200 грн. складає ПДВ, сплачений при придбанні матеріальних цінностей або послуг, який може бути компенсований у вигляді податкового кредиту ($E_1 = 1200,00$ грн.).

Розглянемо у таблиці 3 варіанти обкладення єдиним податком по ставці 6% і сплату спеціального торгового патенту у випадках, якщо виручка від реалізації товарів (робіт, послуг) складає 5334,00 грн. ($P < 1,316 E_1$) та 1580,00 грн. ($P > 1,316 E_1$).

Таблиця 3

Перевірка достовірності проведених розрахунків (розмір єдиного податку 6% та спецпатент)

Сума виручки від реалізації	P = 5333,00 грн. (P < 5333,33 грн.)		P = 5334,00 грн. (P > 5333,33 грн.)	
	6% + ПДВ	патент	6% + ПДВ	патент
Витрати, що включають ПДВ	1200	1200	1200	1200
Витрати, що не містять ПДВ	100	100	100	100
Податкові зобов'язання по ПДВ	888,83	888,83	889,00	889,00
Податковий кредит по ПДВ	200,00	200,00	200,00	200,00
ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	688,83	688,83	689,00	689,00
Єдиний податок	319,98	-	320,04	-
Розмір спецпатенту	-	320,00	-	320,00
Всього податків, що підлягають сплаті до бюджету	1008,81	1008,83	1009,04	1009,00
Загальна сума витрат підприємства (податки + витрати)	2308,81	2308,83	2309,04	2309

Приведений приклад підтверджує, що для підприємства сплата єдиного податку за ставкою 6% є вигіднішою за сплату спецпатенту у випадку, якщо сума виручки від реалізації менше 5333,33 грн., в протилежному випадку сплата спеціального торгового патенту є вигіднішою.

Припустимо, що підприємство в процесі діяльності понесло витрати на суму 1300 грн., з яких 200 грн. складає ПДВ, сплачений при придбанні матеріальних цінностей або послуг, який може бути компенсований у вигляді податкового кредиту ($E_1 = 1200,00$ грн.).

Розглянемо у таблиці 3.4 варіанти обкладення єдиним податком по ставці 10% і сплату спеціального торгового патенту у випадках, якщо виручка від реалізації товарів (робіт, послуг) складає 7201,00 грн. ($E_1 > 1920 + 0,4 P$) та 7199,00 грн. ($E_1 < 1920 + 0,4 P$).

Таблиця 3.4

Перевірка достовірності проведених розрахунків (розмір єдиного податку 10% та спецпатент)

Сума виручки від реалізації	P = 7201,00 грн. ($E_1 > 1920 + 0,4 P$ або $E_1 < 1920 + 0,4 P$)		P = 7199,00 грн. $E_1 < 1920 + 0,4 P$ або $E_1 > 1920 + 0,4 P$)	
-----------------------------	--	--	--	--

Ставка оподаткування	10% + ПДВ	патент	10% + ПДВ	патент
Витрати, що включають ПДВ	1200	1200	1200	1200
Витрати, що не містять ПДВ	100	100	100	100
Податкові зобов'язання по ПДВ	-	1200,17	-	1199,83
Податковий кредит по ПДВ	-	800,00	-	800,00
ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	-	400,17	-	399,83
Єдиний податок	432,06	-	431,94	-
Розмір спецпатенту	-	320,00	-	320,00
Всього податків, що підлягають сплаті до бюджету	720,10	720,17	719,90	719,83
Загальна сума витрат підприємства (податки + витрати)	2020,10	2020,17	2019,90	2019,83

Приведений приклад підтверджує, що для підприємства сплата єдиного податку за ставкою 10% є вигіднішою у випадку, якщо витрати з ПДВ менше суми 40% виручки від реалізації та 1920 грн., а в іншому випадку вигіднішою є сплата спеціального торгового патенту.

Наступною дією визначатимуться умови, за яких сплата єдиного податку за ставкою 6% буде вигіднішою, ніж сплата єдиного податку за ставкою 10% та сплата спеціального торгового патенту:

$$\begin{cases} E_1 > 0,76P \\ P < 5333,33 \end{cases}$$

Визначимо умови, за яких сплата єдиного податку за ставкою 10% буде вигіднішою, ніж сплата єдиного податку за ставкою 6% та сплата спеціального торгового патенту:

$$\begin{cases} E_1 < 0,76P \\ E_1 < 1920 + 0,4P \end{cases}$$

Визначимо умови, за яких сплата спеціального торгового патенту буде вигіднішою, ніж сплата єдиного податку за ставкою 6% та 10%:

$$\begin{cases} P > 5333,33 \\ E_1 > 1920 + 0,4P \end{cases}$$

Представимо на рисунку 1 графічне зображення доцільності вибору однієї з альтернативних систем оподаткування, що передбачають сплату єдиного податку за ставкою 6% і 10% та спеціального торгового патенту.

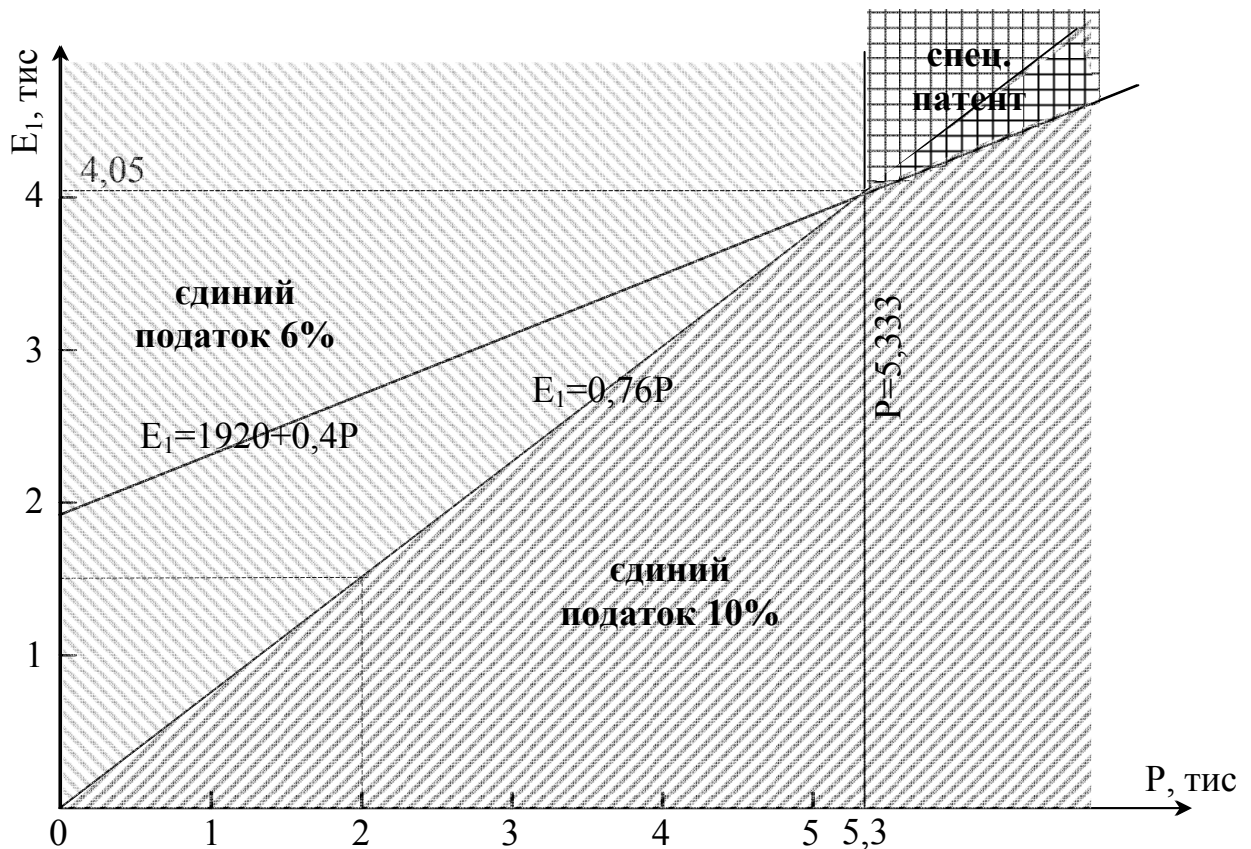


Рис. 1. Доцільність вибору однієї з альтернативних систем оподаткування, що передбачають сплату єдиного податку за ставкою 6% і 10% та спеціального торгового патенту.

Як видно із наведеного рисунка 1, сплата єдиного податку за ставкою 6% є вигідною, коли суб'єкт малого бізнесу отримує невеликий прибуток (до 5333,33 грн.) та має досить великі видатки (очевидно, що за даних умов при перевищенні суми видатків 5333,33 грн., підприємство можна вважати збитковим). Така ситуація є найбільш характерною для переважної більшості суб'єктів малого бізнесу, що займаються роздрібною торгівлею та обсяг реалізації продукції яких не перевищує 5333,33 грн. (торговці на ринках, «лоточники», власники невеликих павільйонів, підприємці, що займаються перепродажем товарів у невеликих обсягах і таке інше). У той же час сплата єдиного податку за ставкою 10% є вигідною, коли виручка від реалізації продукції набагато перевищує витрати, пов'язані із веденням бізнесу. Така ситуація є найбільш характерною для переважної більшості суб'єктів малого бізнесу, що займаються наданням різного виду послуг (перукарні, салони краси, суб'єкти малого бізнесу, що надають консалтингові послуги, станції технічного обслуговування автомобілів, автомийки, посередництво і таке інше). Сплата спеціального торгового патенту для суб'єктів малого бізнесу, що займаються торгівлею, є вигідною за єдиний податок у випадку, коли

виручка від реалізації продукції вища за 5333,33 грн. та рівень видатків, пов'язаних із веденням бізнесу, перевищує 4050,00 грн.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що, визначивши середнє співвідношення ціни реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до витрат на реалізацію, підприємство може визначити, чи буде для нього вигідним перехід на спрощену систему оподаткування, обліку і звітності при ставці 10% або 6%, чи оптимальною є сплата спеціального торгового патенту.

Визначивши за даними попереднього звітнього періоду основні показники діяльності підприємства, його керівництво може оптимізувати власні податкові платежі, зробивши обґрунтований вибір між сплатою спеціального торгового патенту або єдиного податку за ставкою 6% або 10%.

Застосування такого підходу до розрахунків з метою визначення оптимальної системи оподаткування є перспективним також при проведенні подальших досліджень, здійснюваних в цьому напрямку, що обумовлене безперервним характером зміни як податкових ставок, так і податкової системи в цілому.

Отже, практична і наукова бази країни дають підстави стверджувати, що на сьогодні є всі передумови для удосконалення системи обліку і звітності в умовах реформування податкової політики.

Література:

1. Іванов Ю.Б. Альтернативні системи оподаткування [Текст]. Монографія / Ю.Б. Іванов. – Харків : Торнадо, 2003. – 517 с. – 300 пр. - ISBN 966-635-421-7
2. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Медяник В.Ю., Назаров В.В. Малий бізнес : устійчивість и компенсаторные возможности [Текст]. Монографія / Г.В. Козаченко, А.Е. Воронкова, В.Ю. Медяник, В.В. Назаров. – К. : Либра, 2003. – 328 с. – 500 экз. - ISBN 966-7035-55-7
3. Долгальова О.В. Регулятивна роль держави у сфері малого бізнесу [Текст]. Монографія / О.В. Долгальова. – Донецьк : ТОВ «РВК» ПРОМО, 2005. – 376 с. – 300 пр. – ISBN 966-8824-02-4
4. Лавриненко Р.А. Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні [Текст] / Р.А. Лавриненко // Фінанси України. – 1998. - №2. – С. 76-80. – 3000 пр.
5. Микитюк О.І. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств [Текст] / О.І. Микитюк // Фінанси України. – 1999. - №6. – С. 55-61. – 3000 пр.
6. Мороз З. Все о Едином налоге [Текст] / З. Мороз, Е. Савченко // Вестник налоговой службы Украины. – 2001. - №6. – С. 47-52. – 5000 пр.
7. Бланк И.А. Управление прибылью. [Текст] / И.Б. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1998. – 544 с. – 5000 экз. - ISBN 5-89329-067-2